

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
УКРАЇНИ

Державний методичний центр
навчальних закладів культури і мистецтв
України

ПРОГРАМА

*спеціального класу контрабаса
для вищих музичних навчальних закладів*

Київ 2001 рік

Укладач

В.М. СТАРІКОВ в.о. доцента
Донецької державної
консерваторії
ім. С.С. Прокоф'єва,
заслужений працівник
культури України

Рецензенти

Б.В. СОЙКА - професор
Національної музичної академії
України ім. П.І. Чайковського

С.Г. КОЧАРЯН – професор
Харківського державного
інституту мистецтв ім. І.П.
Котляревського, заслужений
діяч мистецтв України

*Відповідальний
за випуск* **О.М. МАМЧЕНКО**

Редактор

Л.В. МОСКОВЧЕНКО

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО КЛАСУ КОНТРАБАСА

Загальні методичні зауваження

Завданням спеціального класу гри на контрабасі є підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють художньою музично-виконавською майстерністю, необхідною для самостійної професійної діяльності.

В становленні молодих музикантів педагогу спеціального класу контрабаса належить найважливіша роль. Педагог є основним керівником студента, він слідкує за формуванням і розвитком його особистості, музично-естетичних поглядів і принципів.

В своїй роботі педагог повинен опиратися

на загальні принципи прогресивної педагогіки – такі, як принцип єдності технічного та художнього розвитку, принцип особистого підходу, поступовості та послідовності навчання. Розвиваючи весь комплекс музично-виразових засобів необхідно підпорядковувати їх основній цілі розкриттю задуму композитора, виявленню образно-емоційного змісту творів, їхньої стильової спрямованості. При цьому завдання педагога складається з активізації творчого

підходу до питань інтерпретації, різноманітності та множинності виконавських рішень.

В педагогічному процесі неабияке значення має творче осмислення та застосування студентом знань та навичок, які отримані під час вивчення курсів методики, історії та теорії виконавського мистецтва в ансамблевому і оркестровому класах.

Контрабас має специфічні риси, які відрізняють його від інших смичкових інструментів. Це перш за все інструмент великий за розміром, мензурою, прямовисним положенням під час гри, товщиною струн, що потребує значних зусиль як правої, так і лівої рук, напруження тіла виконавця.

Досягнення високих професійних результатів, оволодіння складним в технічному та художньому відношеннях репертуаром, на початкових курсах, як правило, викликає необхідність приділяти особливу увагу питанням постановки, як процесу пристосування до інструмента. На цьому етапі уточнюються та корегуються постановочні моменти, відносно положення інструмента, корпусу виконавця, постановки рук. Історично склалось так, що під час гри на контрабасі

використовуються два види смичків – з високою та низькою колодкою, та відповідно цього два способи тримання: німецький та французький. Таким чином, в кожному конкретному випадку робота над поставкою правої руки, характером руху, здійснюється відповідно до того, чи іншого способу тримання смичка.

Розміри інструмента зумовляють велику різноманітність амплітуди руху лівої руки - від мінімальних до дуже великих, через це в роботі над технікою зростає як проблема переходів з позиції до позиції, так і проблема координації руху обох рук. Для досягнення цієї мети потрібно кожному студентові індивідуально підбирати вправи та етюди на сполучення різних штрихів, зміну позицій, стрибки на різні інтервали, як на одній струні, так і на сусідніх струнах і через дві струни. В роботі над технікою головна увага повинна бути спрямована на звуковий результат, прагнення до вироблення необхідного звукового ідеалу. Поруч з виробленням красивого звучання важлива роль повинна відводитись метро-ритму, пошуку відповідних даному твору агогічних і динамічних нюансів, різноманітності артикуляції. Це, в першу чергу, здійснюється в роботі над художнім

матеріалом-концертом, сонатою або твором малої форми. Вирішальним фактором тут є органічне поєднання високої художності з технічною майстерністю.

Головною формою навчальної та виховної роботи є урок в класі за спеціальністю, на якому перевіряється виконання намічених завдань, опрацьовуються нові задачі, визначаються перспективи розвитку студента.

Ефективність уроку буде більш значною, якщо педагог, розбираючи новий твір та визначаючи раціональну апікатуру, штрихи, динамічні характеристики, використовує метод показу на інструменті - для підкріплення теоретичної частини живим звучанням. Важливою формою навчання є присутність на уроці найбільшої кількості студентів (особливо молодших курсів) і обговорення гри своїх однокурсників.

Репертуарна політика педагога повинна бути спрямована на оволодіння студентом різними музичними стилями та напрямками щодо його обдарованості і творчої спрямованості. Навчання в спеціальному класі будується на підставі послідовної програми освіти. Але в програмі для вищих музичних закладів III-IV рівнів акредитації є недоцільним розподіл репертуару по курсах, як це передбачається програмами для шкіл та

вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

При складанні індивідуальних планів слід вносити до навчального репертуару твори за ступенем їхньої складності. У ряді випадків, особливо у роботі з найбільш обдарованими студентами, повинен бути використаний метод стрибка. Це надзвичайно сприяє творчому зростанню студента, виявляючи його приховані потенційні можливості. Застосування такого методу в багатьох випадках залежить від досвіду педагога. При цьому необхідно виконувати твори на достатньо високому рівні, з належним ступенем технічної майстерності, незважаючи на незрілість виконавця.

Опрацювання художнього та навчально-допоміжного матеріалу на всіх етапах розучування підпорядковано цілком конкретній меті.

Робота над твором поділяється на три періоди:

1. Знайомство з твором - прослуховування, визначення стилю, гра з листа.
2. Робота над технічними труднощами, пошук необхідних засобів виразу.
3. Робота над цілісністю форми та підготовка до концертного виступу.

Єдиною з головних вимог до виконавця, особливо до оркестранта, є вміння швидко та вірно орієнтуватись у нотному тексті, тому необхідно систематично розвивати досвід читання з листа, як у класі з фаху, так і в класах оркестру та камерного ансамблю. Вміння читати з листа у багатьох випадках залежить від активності внутрішнього слуху, від вміння "передбачувати" залежне звучання, а також від координації слухових уявлень з рухами рук. При читанні нот з листа необхідно бездоганно орієнтуватись в позиціях як нижнього, так і верхнього регістрів інструмента-це створює умови для підбору раціональної аплікатури. Важливо читати ноти поєднуючи їх у фрази та інші музичні речення.

Перед тим як розпочинати програвання твору чи музичного уривка, необхідно продивитись його очима, визначаючи тональність, темп, метро-ритмічний малюнок, труднощі. Самостійна робота студента в цьому напрямку, як при виконанні домашніх завдань, так і на уроках, повинна проводитись систематично і послідовно на всіх курсах.

Успіхи студентів в оволодінні музично-виконавською майстерністю виявляються на заліках, іспитах і академічних концертах. Відповідну роль у вмінні триматися на сцені, спрямовувати естрадне хвилювання в бік артистичної яскравості, повинна відігравати

виконавська практика поза стінами навчального закладу.

Послідовність виконання репертуару, його обсяг для кожного окремого випадку визначається педагогом залежно від індивідуальних особливостей розвитку студента, його здібностей та підготовки. Розподіл усієї роботи по роках навчання повинен бути рівномірним, що враховується при складанні індивідуальних планів. В окремих випадках зміст плану може бути порушено під час підготовки до конкурсів або до відкритих сольних концертів. Зміни програм повинні плануватися заздалегідь і обговорюватись на кафедрі. Перспективні плани студентів слід складати, спираючись на досвід видатних педагогів. Розгляд репертуару в класі не обмежується вивченням відповідного мінімуму творів. В класі необхідно проводити систематичну роботу щодо знайомства з репертуаром, який не буде виноситись на естраду.

Під час перебування в навчальному закладі студент повинен вивчити мінімум творів, що поданий нижче.

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ РЕПЕРТУАРУ ТА РЕПЕРТУАРНИЙ МІНІМУМ:

1. Твори вітчизняних авторів:

- а) два твори великої форми;
- б) 8-10 творів малої форми .

2. Твори зарубіжних композиторів:

- а) твори композиторів XVII – XVIII століть- 2-3 сонати, 1-2 концерти, 1-2 п'єси;
- б) твори композиторів XIX – XX століть – 2 концерти, 5-6 п'єс.

3. Оркестрові соло та оркестрові партії.

4. Навчально-допоміжний матеріал:

- а) гама і арпеджіо;
- б) етюди;
- в) твори, що вивчаються, як допоміжний матеріал 1-2.

11.

Індивідуальний план студента мусить охоплювати такий обсяг річної роботи:

I курс

- а) два твори великої форми (один концерт, одна соната);
- б) три твори малої форми;
- в) етюди, гами;
- г) оркестрові партії;
- д) читання з листа.

II курс

- а) два твори великої форми;
- б) чотири твори малої форми;
- в) гами та етюди;
- г) оркестрові партії;
- д) читання з листа.

III курс

- а) два твори великої форми;
- б) чотири твори малої форми (один з них – віртуозний);
- в) два твори вивчені самостійно;
- г) гами та арпеджіо, етюди;
- д) читання з листа.

12.

IV курс

- а) два твори великої форми;
- б) дві-три частини з сонати або сюїти Й.-С. Баха;
- в) чотири твори малої форми (два з них – віртуозні);
- г) два-три оркестрові соло з симфонічних, оперних або балетних творів;
- д) оркестрові партії;
- е) гами, етюди, читання з листа.

V курс

Дипломна програма

В програму дипломної роботи за спеціальністю слід внести:

1. Й.-С. Бах (3-4 частини-переклад з сюїт для віолончелі соло);
2. твір великої форми;
3. твір вітчизняного композитора;
4. два твори малої форми (один з творів програми мусить бути віртуозний).

Репертуар контрабасових класів вищих музичних закладів складається з творів класичної музики та музики сучасних композиторів.

РЕПЕРТУАРНИЙ СПИСОК

Твори великої форми

1. Аберт Й.	- Концерт
2. Бах Й.-Х.	- Концерт для альту
ре-мінор
3. Бах Й.-С.	- Сюїти для віолончелі
4. Бакланова Н.	- Концертино
Сонатина
5. Ботезіні Д.	- Концерт фа-дієз мінор
6. Ботезіні Д.	- Концертний дует для
скрипки і контрабаса
7. Верстовський О.–
Борисовський В.	- Варіації на дві
російські теми
(переклад Гертовича І.)
8. Вівальді А.	- Концерт ля-мінор
(обробка А. Ракова)
9. Вівальді А.	- Концерт соль-мінор
10. Гейер Д.	- Концерт ля-мінор

11. Гейзель І.	- Концерт сі-мінор
12. Гендель Г.	- Концерт ля-мінор
13. Дваріонас Б.	- Тема з варіаціями
14. Драгонетті Д.	- Концерт ля-мажор
15. Діттерсдорф К.	- Концерт мі-мажор
16. Кусевицький С.	- Концерт фа-дієз мінор
17. Конюс Г. –
Шебалін Г.	- Концерт
18. Ласка Г.	- Концерт
19. Мілка Є.	- Концерт
20. Моцарт В.	- Концерт для фагота
ля-мінор
21. Мойсль А.	- Концерт
22. Піхль В.	- Концерт ре-мажор
(обробка Ракова А.)
23. Сімандль Ф.	- Концерт соль-мажор
24. Співаковський В.	- Варіації
25. Тубін Е.	- Концерт ля-мажор
26. Фонтен Ф.	- Концерт фа-мінор
(обробка Астахова А.)
27. Фріба Г.	- Сюїта

15.

28. Хертль Ф. - Концерт ля-мажор
(переклад Хертля Ф.)
29. Штейн Е. - Концерт ля-мажор
30. Шторх Й. - Концерт ре-мінор

Сонати

1. Абако Ф. - Соната ля-мінор
2. Аріості А. - Сонати №2,4
3. Бетховен Л. - Соната фа-мажор
4. Біле І. - Соната мі-мажор
5. Гайдн Е. - Дивертисмент
6. Галупі Б. - Соната мі-мажор
7. Гендель Г. - Соната соль-мінор
8. Екельс Г. - Соната ля-мажор
9. Екельс Г. - Соната ля-мінор
10. Журбін А. - Соната соль-мінор
11. Журбін А. - Соната ре-мінор
12. Моцарт В. - Соната №4
13. Сенайє Ж. - Соната ре-мажор
14. Фаркаш Ф. - Сонатина
15. Феш В. - Соната мі-мажор

16.

Твори малої форми

1. Азархін Р. - Колискова
2. Ангерер П. - Славлення
3. Арутюнян В. - Експромт
4. Богатирьов А. - Елегія
(переклад В. Хоменко)
ор 63 №1
5. Ботезіні Д. - Старий Робін Грей
- Елегія
- Мелодія
6. Владігеров П. - Ласка (обробка
Р. Азархіна)
7. Власов В. - Мелодія
8. Вівальді А. - Адажіо
9. Гертович І. - Романс
10. Гершвін Д. - Сюїта з опери
Азархін Р. "Поргі і Бес"
1. Колискова
2. Пісня Сірини
3. Танок і пісня
Спортінг-Лайфа
4. Пісня Поргі

17.

5. Пісня Поргі (під банджо)

6. Молитва Сірини

7. Фінал

11. Гершвін Д. - Голуба рапсодія
(обробка Р. Азархіна)

12. Глазунов О. - Іспанська серенада

13. Глієр Р. - Прелюдія

- Скерцо

- Інтермецо

- Тарантела

14. Гольтерман Г. - Ноктюрн

15. Давидов К. - Романс

16. Джоплін С. - Актор естради
(обробка Р. Азархіна)

17. Іполітов-Іванов - Романс ор. 19

- Романс ор. 57

18. Кац В. - Роздум

- Скерцо

19. Косенко В. - Скерцино

20. Левітова Л. - Ноктюрн

21. Людкевич С. - Танок

22. Лятошинський Б. - Пavana

18.

23. Мендельсон Ф. - Пісня без слів

24. Мейтус Ю. - АLEGRO

25. Окань Г. - Українська сюїта (соло)

26. Олександров А. - Арія

27. Поппер Д. - Гавот

28. Понсе М. - Естреліта
(переклад Р. Азархіна)

29. Прокоф'єв С. - Мольба (з музики до
кінофільму "Іван
Грозний",
переклад В. Білякова)

30. Раков М. - Романс

31. Рафф І. - Тарантела

32. Рахманінов С. - Мелодія

- Прелюдія

- Романс

33. Рубінштейн А. - Мелодія

34. Римський М. - Елегія

Корсаков (переклад В. Білякова)

35. Свентен Ю. Романс для скрипки

36. Сен-Санс К. Арія Для контрабаса

- Слон

37. Скрябін О. - Етюд

38. Скорульський М. - Ларго
 39. Сокальський П. - Елегія
 40. Форе Г. - Елегія
 41. Хачатурян А. - Андантино
 42. Черні К. - Мазурка
 43. Чайковський П. - Ноктюрн
 - Вальс
 - Канцонета
 - Колискова
 - Скорбна пісня
 - Аріозо
 44. Шопен Ф. - Ноктюрн
 45. Шостакович Д. - Колискова
 46. Юманс В. -
 Шостакович Д. - Таїті – Трот
 (обробка Р. Азархіна)

Етюд

1. Біле І. - 12 етюдів
 2. Ботезіні Д. - Етюди
 3. Донт Я. - Етюди
 5. Крейцер Р. (обробка Сімандль Ф.)

6. Лібон Ф. - 12 етюдів
 7. Мерк І. (віолончельний)
 8. Мехель К. - Етюди
 9. Мілушкін Й. (оркестрові етюди)
 10. Окань Г. - 24 етюди
 11. Раков М. - Етюди
 12. Ратнер С.
 13. Сімандль Ф.
 14. Шторх Й. - Граббе Й. (I-II зошити: 86 етюдів – вправ)

Школи і гам

1. Бах Й-С. - Гармонічні , мінорні гам
 2. Ботезіні Д. - Школа для контрабаса
 3. Мілушкін Й. - II – III частини “Школи для контрабаса”
 4. Сімандль Ф. - Школа для контрабаса
 5. Хоменко В. Гами та вправи
 6. Шмукловський Д. Школа гам